

Doktori (PhD) értekezés tézisei

**Kállay Miklós volt miniszterelnök emigrációban
töltött évei Olaszországban és az Amerikai Egyesült
Államokban 1945 - 1967 között**

Kertész Tünde Fruzsina

Témavezető: Dr. Pallai László

DEBRECENI EGYETEM

Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

Történelem Program

Debrecen

2023

Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása

Értekezésem célkitűzése Kállay Miklós emigrációban töltött éveinek bemutatása, amelynek során Olaszországban és az Amerikai Egyesült Államokban élt, rávilágítva a volt miniszterelnök magyarság iránti elhivatottságára, hűségére a nemzete iránt, amely minden emigrációban töltött évének mozgatórugója volt. Ez az 1945-1967 között eltelt huszonkét év Kállay Miklós életének eddig igen kevésbé ismert szakaszára irányítja a figyelmet, amely kijelenthetjük, hogy a magyar emigráció történetében is mindenképpen szignifikáns és kutatási szempontból izgalmas időszak. Ehhez a legkézenfekvőbb forráscsoport a nyíregyházi Jósza András Múzeum Kállay Gyűjteményében található irathagyaték, amelyet Kállay Miklós legidősebb fia, Kállay Kristóf adományozott a múzeumnak.

A Gyűjtemény iratanyagának részét képezi Kállay Miklós levelezése, amelyet rokonaival, volt kollégáival, régi barátaival, ismerőseivel folytatott miután előbb Olaszországban élt, majd az Egyesült Államokba költözött. Kutatásaim gerincét ezek a levelek alkotják, ugyanis betekintést nyerhetünk általuk a volt miniszterelnök életének azon szakaszába, amelyet kényszerűségből külföldön töltött. Az iratanyag kiemelkedő értékű forrás, amely Kállay Miklós levelezése mellett számos fontos dokumentumot tartalmaz az amerikai magyar emigráció történetével kapcsolatban. Kállay Miklós ismeretségi körébe tartozók közül ugyanis sokan az Egyesült Államokban éltek, emiatt friss információkkal szolgáltak leveleikben a volt miniszterelnöknek az óceán túlsópartjáról.

A dolgozatban bemutatom azt a közeget, amelyben Kállay Miklós és sok kollégájának tevékenysége zajlott, azt az időszakot és világpolitikai háttérrel, amelyben az emigrációban élők kellett, hogy boldoguljanak. Ez a korszak, a korai hidegháború, teremtette meg ugyanis az Egyesült Államokban a Szabad Európa Bizottságot és az annak támogatásával New Yorkban működő Magyar Nemzeti Bizottmányt, amelynek Kállay Miklós is tagja volt, és amelyet a második világháború végén és az azt követő években emigrált magyar politikusok és diplomaták alapítottak. A Szabad Európa Bizottság és mellette a Magyar Nemzeti Bizottmány, ami zászlójára tűzte a szovjet megszállás alatt élő Magyarország képviseletét a szabad világban, teljesen új strukturális változást hozott az emigrációs politikai platformok számára. Az értekezés célkitűzései között szerepelt, hogy a Magyar Nemzeti Bizottmány történetéhez számos adalékot adjon, aminek a dolgozat több fejezetét olvasva láthatjuk eredményét, hiszen a szervezet prominensei és a volt miniszterelnök szemszögéből egy eddig sok fehér foltot jelző, világpolitikai és magyar emigráció történeti időszakra vetül fény.

Céljaim között szerepelt, hogy a háború végén és az azt követő zűrzavaros időszakon átvezetve bemutassam az emigrációba került volt miniszterelnök életét. Ez ugyanis Kállay Miklós szempontjából még nagyrészt ismeretlen, sok újdonságra mutató kutatási terület. Az olaszországi éveit, amelyben csendes visszavonultságban, de egyre lelkesebben tájékozódva az emigrációs közélettel kapcsolatban élt, a nyilvánosságtól távol. Rámutatni az ott töltött időszakhoz kapcsolódó kérdésekre, dilemmákra, amelyekre a levelezésben keressük a válaszokat. A levelezés feldolgozása mellett pedig bemutatni azt a közeget, amelyben az ő és sok kollégájának tevékenysége zajlott, azt az időszakot és világpolitikai hátteret, amelyben az emigrációban élők kellett, hogy boldoguljanak. Ez a korszak, a hidegháború, teremtette meg ugyanis a Szabad Európa Bizottságot, amely alapjaiban változtatta meg az addigi emigrációs közéletet. A dolgozatban igyekeztem több prominens emigrációban élő politikus és diplomata életét bemutatni, természetesen Kállay Miklós szerteágazó kapcsolati hálóján keresztül. Ennek még részletesebb feltérképezése és ehhez fűződő összegzés készítése további kutatási terveim között szerepel.

Az értekezésben olvasott források által megismerhetjük a volt miniszterelnök dilemmáit és motivációját az emigrációs közéleti tevékenység gyakorlásával kapcsolatban, az Amerikába költözését megelőző időszak végtelennek tűnő vízumügyintézését, amely mellett az aktívan zajló emigrációs közéleti eseményeket is figyelemmel követte. Felmerül számtalan a Magyar Nemzeti Bizottmányt érintő probléma, vita, megoldandó feladat, amelyekre sokan és sok nézőpontból kerestek megoldást. Ennek fényében pedig láthatjuk, mennyire bonyolult volt az emigrációs szintéren való politizálás, a szűk keretek közé szorult sok tenni vágyó, elhivatott politikus és diplomata körében, a világpolitikában zajló események sodrásában. Kiderül az is, mennyi szervezés előzte meg Kállay miniszterelnöki visszaemlékezéseinek kiadását, ami több szempontból sem volt egyszerű, hiszen a szerző Olaszországban élt, akkor még nem beszélt angolul, a könyvet viszont Amerikában adták ki, nemzetközi olvasóközönségnek szánva. Egy-egy levélben azonban több megbeszélni és elintézni való kérdés felmerült, nem csak egy, emiatt úgy gondoltam nem választom külön a tárgyalt témákat, hanem folyamatában mutatom be a zajló eseményeket.

Dolgozatomban tehát Kállay Miklós emigrációs éveiről szeretnék egy átfogó, az egész élet bemutató képet nyújtani, a rendelkezésemre álló források, sajtóanyagok és a szakirodalom összességével. A levelezésnek köszönhetően megismerhetjük a volt miniszterelnök politikai látásmódját, motivációit és nem csak az ő, hanem a korszak több prominens emigráns személyiségének személyes levélváltásaiba nyerünk betekintést

megismerve ezáltal a kialakuló, majd a korai hidegháború időszakát eddig kevésbé ismert szemszögekből.

Az alkalmazott módszerek vázolósa

A munka során a források önálló vizsgálatára, elemzésére törekedtem, rávilágítva összefüggésekre és adott esetben következtetések levonására. Mindezek alkalmazásához szükség volt azok részletes megismerésére, tanulmányozására, történelmi kontextusba helyezésére. A források mellett a volt miniszterelnök aktív emigrációs tevékenységét végigkísérő médiamegjelenéseket, tehát számos korabeli folyóiratot, napi- és hetilapot vizsgálatom tárgyává tettem a forrásokban és a szakirodalomban olvasottak alátámasztására, vagy árnyalására. Az ezeket illető vizsgálati szempontjaim közül az első a szélsőségektől mentes látásmód, dolgozatomban ugyanis - bár természetesen említésre került - nem volt céloom a szélsőséges politikai beállítottságú médiaanyagok bevonása az értekezés tárgyalásába, mert úgy gondolom az más, új elemzések tárgya lehet, amely a téma bővítése kapcsán terveim között szerepel. Emellett a rendszeresség, vagyis, hogy az általam kutatott téma kapcsán felmerülő szervezetekről és személyekről rendszeresen és ne alkalmanként számoljon be, illetve természetesen illeszkedjen a profiljába az emigrációs politikai életről, konkrétan pedig a Magyar Nemzeti Bizottmányt érintő hírekről beszámolókat közölni.

Olyan speciálisnak mondható forrásokkal is dolgoztam kutatásaim során, amelyek elemzése más rálátást igényelt a feldolgozás során. Ezekben a volt miniszterelnök az emigrációban élőkhöz fordulva intézi szavait. Ilyenek a „*Levél magyar ügyben*” című nyílt levele 1955-ből, illetve a levél sajtóvisszhangjának eredményeként a Szabad Európa Rádió vele készített interjúja, amelyeken kifejezetten az emigrációs politikai életről, meglátásairól, emigrációs politikai céljairól kérdezték, illetve a dél-amerikai útját követő rádió interjú, amely útjának eredményeiről kérdezte. Ezekben láthatjuk meg még jobban és még árnyaltabban Kállay Miklósnak az emigrációban betöltött szerepét és azt, ő hogyan gondol saját magára és szerepvállalására. Ugyanígy rendkívül fontos forrás volt a Magyar Nemzeti Bizottmány megalakulása körül felmerült kérdéseket tartalmazó kérdőív, és az erre írásban adott válaszok báró Apor Gábortól és Kállay Miklóstól. Ebből ugyanis az emigráció központi szervezetén belüli konkrét elképzeléseiket, céljaikat ismerhetjük meg, a Magyar Nemzeti Bizottmány működésére, működtetésére vonatkozó minden lényegi kérdés tárgyalásával, személyes válaszaik alapján. Ennek jelentősége miatt tehát a kérdőívet külön fejezetben elemeztem.

A téma kutatását a források mellett természetesen a szakirodalom feltérképezésével végeztem. Értekezésem témájához az amerikai magyar emigráció történetéhez számos kötet rendelkezésemre állt. Ugyanakkor kifejezetten a hidegháború időszakának amerikai magyar emigrációtörténetének feldolgozottsága már szűkösebbnek volt mondható, ami a feldolgozottság mértékét illeti. Ez természetesen kutatási szempontból a legideálisabb helyzet. Számos szakirodalmat, folyóiratot, tanulmányt forgattam, hogy értekezésem témáját, a rendelkezésemre álló forrásokat megfelelő keretek közé helyezzem. A felhasznált szakirodalom vizsgálati szempontja volt számomra a rendszerváltást követő években megjelent, nézeteiben tárgyilagos, informatív és hivatkozásokkal alátámasztott kiadványainak használata. Három olyan kötetre hivatkoztam, amely az első szempontnak nem tett eleget, ugyanakkor a továbbiaknak igen és elmondható róluk, hogy kiállták az idő próbáját, mert a mai kutatók számára is hasznosak és nem jellemzi őket a Kádár-korszak történelemhamisító attitűdje. Illetve figyelemmel kísértem a friss megjelenéseket is a témában, amelyek közül a számomra legrelevánsabbakat beépítettem a dolgozatba. Egyes fejezeteknél szükség volt arra, hogy a saját, a témában írt tanulmányaimra is hivatkozzak, rámutatva ezzel a téma újdonságára és eddigi feldolgozatlanságára, hiszen a tudományos körök és a nagyközönség előtt ismeretlen dokumentumok dolgozatom gerincét alkotják.

A levelezés, és az iratanyag kutatásakor látható volt, hogy a volt miniszterelnök szerteágazó kapcsolati hálóval rendelkezik, amely családi kapcsolatainak, hivatali idejének, illetve az azt megelőző főispáni, miniszteri székben eltöltött időszaknak köszönhető. Emiatt a levelek és dokumentumok között szükséges volt válogatnom és az értekezésnek megfelelően keretbe helyezni őket, emiatt a még rendelkezésemre álló források további kutatásaim anyagát képezik majd.

Az értekezés új tudományos eredményei

Az értekezésben megfigyelhető az a folyamat, amelyen a volt miniszterelnök keresztülment. Láthatjuk, a korai évek elzárkózását, amikor saját maga mondta, hogy meglátása szerint egyelőre ideálisabb, ha nem lép az emigráció aktív tevékenységet végzőinek tagjai közé. Majd a miniszterelnöki memoár írása és annak kiadási ügyintézése során megváltozott látásmódját, amely a tettekre és az Amerikába költözésre sarkallta. Az értekezés célkitűzése volt, hogy Kállay Miklós és számos prominens emigráns szemszögéből bemutatásra kerüljön a volt miniszterelnök emigrációs éveinek és az amerikai magyar emigráció történetének egy kevésbé ismert és kutatott időszaka, amelyhez a disszertáció fejezeteiben olvasottak nyújtanak igazolást.

Megállapíthatjuk, hogy az értekezés számos új tudományos eredményt mutat fel, amelyeket az alábbiakban szedtem pontokba:

Kállay Miklós volt miniszterelnök életének háború utáni, kevésbé ismert szakasza, ami az 1945-1967 közötti éveket jelenti, került bemutatásra, számos teljesen ismeretlen vagy csak részben kutatott forrás, a korabeli sajtó és a szakirodalom segítségével.

Az első ponthoz szorosan kapcsolódik, hogy a dolgozatban a 20. század közepének, korai hidegháborús időszak emigrációs közéleti szereplői Kállay Miklós kapcsolati hálóján keresztül kerültek bemutatásra. Szintén számos ismeretlen, vagy kevésbé ismert forrás segítségével, teljesen új szempontból.

Az első és második ponthoz pedig elválaszthatatlanul kapcsolódik a Magyar Nemzeti Bizottmány, amelynek alapításához és történetéhez kapcsolódóan az értekezés több új információra mutat. Mindezt természetesen eddig feldolgozatlan források segítségével, mint például az eddig ismeretlen és általam publikált „Emigrációs kérdőív - báró Apor Gábor és Kállay Miklós válaszaival” amely a dolgozatban elemzésre került.

A korabeli emigrációs közélet szereplőinek szemszögéből bemutatásra kerültek a korszakot övező dilemmák, az emigrációs hétköznapi tapasztalható viták, amelyek a beszűkült politikai mozgástérnek és az emigráció strukturális változásainak volt eredménye. Mindez ebből a szemszögből még nem volt ismert.

A dolgozatban tárgyalásra és elemzésre került Eckhardt Tibor helyzete a Magyar Nemzeti Bizottmányban, összevetve Kállay Miklós Bizottmányi taggá válásával. Ez a kérdéskör a témában megjelent írásokban eddig még nem került tisztázásra, mégis több alkalommal olvastam róla részinformációkat, amelyek vizsgálata után úgy döntöttem, az értekezésben helyet kell, hogy kapjon, mert az olvasottak alapján egyrészt az információk ellentmondanak egymásnak, másrészt bizottmánytörténeti szempontból is fontos volt, hogy legyenek vizsgálat alá vonva az események.

A disszertációban olyan archív sajtóanyagok kerültek első alkalommal elemzésre és ismertetésre Kállay Miklóssal kapcsolatban, amelyek sokat adnak hozzá emigrációs tevékenységének bemutatásához, a róla alkotott kép teljesebbé tételéhez.

Kállay Miklós kapcsolati hálóján keresztül az értekezés több, emigrációba kényszerülő arisztokrata pályafutását elemezte. Ez által betekintést nyertünk az életük azon szakaszába, amelyben választott új hazájukban, egyéni módokon, a magyarság ügyét képviselték.

A Szabad Európa Bizottság megbízásából Kállay Miklós 1956 nyarán dél-amerikai körutat tett, ahol a kommunista infiltráció, a kommunista ügynöktevékenység veszélyeire hívta fel a figyelmet, illetve előadásokat tartott a szovjet kommunista diktatúráról, különös figyelemmel az általuk megszállt országok helyzetére. Kállaynak ez a nagy jelentőségű utazása, amelynek során a dél-amerikai magyar közösségekkel is felvette a kapcsolatot, az általam végzett kutatások során került először bemutatásra.

Mindezekből megállapítást nyert, hogy Kállay Miklós saját tevékenységére a Magyar Nemzeti Bizottmányban és általánosságban véve az emigrációban, szolgálatként tekintett, amelyet - bár fizikailag nagy távol tőle, lélekben azonban mindig ott, - a hazájának tett.

Az értekezés a célkitűzésekben megfogalmazottak szerint mutatta be Kállay Miklós emigrációs éveit, így egy teljes képet kaptunk a miniszterelnökségét követő évtizedeiről, a rendelkezésre álló források és szakirodalom segítségével, mindezt úgy, hogy a nagy mennyiségű forrást és annak kiegészítéseként használt sajtóanyagokat és szakirodalmat a témának megfelelően keretek közé téve elemeztem. Céлом volt megismertetni Kállay Miklós motivációit, dilemmáit és célkitűzéseit az emigrációs közéletben való szerepéről, emellett a korszak emigrációban élő prominenseit, az emigrációs közélet vitáit és problémáit, a volt miniszterelnök kapcsolati hálójának szemszögéből vizsgálva.

Összegezve megállapíthatom, hogy az értekezés során kvalitatív és kvantitatív szempontból is több tudományos novum született, amelyek a további kutatások hasznos és hasznosítható adataivá válhatnak, illetve amelyek egy majdani Kállay Miklósról szóló monográfiához jelentős kiegészítést nyújthatnak.

Nyilvántartási szám: DEENK/361/2023.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Kertész Tünde Fruzsina
Doktori Iskola: Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10054287

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű könyvrészletek (3)

- Kertész, T. F.:** A Magyar Nemzeti Bizottmány megalakulása körül felmerült kérdések:
Kérdőívelemzés Apor Gábor és Kállay Miklós válaszai alapján.
In: Hat évtized a régióban : Ünnepi kötet Dr. Rémiás Tibor 60. születésnapjára. Szerk.: Mohácsi Endre, Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, 107-115, 2022, (A Jósa András Múzeum kiadványai, ISSN 0133-8110 ; 83.) ISBN: 9786155619298
- Kertész, T. F.:** Kállay Miklós emigrációs évei.
In: Kállay Miklós : Az utolsó magyar királyi miniszterelnök. Szerk.: Holmár Zoltán, Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, 34-39, 2021, (Jósa András Múzeum Kiadványai, ISSN 0133-8110 ; 80.) ISBN: 9786155619243
- Kertész, T. F.:** Kállay Miklós életének és politikai pályájának alakulása a második világháborút követően.
In: Amerikai magyarok - magyar amerikaiak, Új irányok a közös történelem kutatásában. Szerk.: Ambrus László, Rakita Eszter, Eszterházi Károly Főiskola Líceum Kiadó, Eger, 177-189, 2019. ISBN: 9789634961284

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (4)

- Kertész, T. F.:** "Levél magyar ügyben" - Kállay Miklós nyílt levele az amerikai magyar emigrációhoz - 1955. március 25.
Nyházi. Jósa András Múz. évkv. 64, 191-199, 2023. ISSN: 0547-0196.
- Kertész, T. F.:** Hidegháborús erőviszonyok és emigrációs mozgástér.
Nyházi. Jósa András Múz. évkv. 63, 265-279, 2021. ISSN: 0547-0196.
- Kertész, T. F.:** Bobrik Arno (1891-1976) követségi tanácsos, diplomata pályafutásának ismertetése Kállay Miklóssal váltott levelein és a korabeli sajtón keresztül.
Nyházi. Jósa András Múz. évkv. 62, 177-186, 2020. ISSN: 0547-0196.
- Kertész, T. F.:** Kállay Miklós az amerikai emigrációt megelőző évei Olaszországban 1945-1953. között báró Bakách - Bessenyei Györggyel való levelezésének tükrében.
Tört. Tanulm. 28, 239-251, 2020. ISSN: 1217-4602.

További közlemények

Magyar nyelvű könyvrészletek (1)

8. **Kertész, T. F.:** Az arisztokrácia szerepe az amerikai-magyar emigráció életében a 20. században
Kállay Miklós kapcsolati hálóján keresztül.

In: A magyar arisztokrácia társadalmi-közéleti kapcsolatai és szerepvállalása. Szerk.: Papp Klára, Püski Levente, Novák Ádám, Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Történelmi Intézet, Debrecen, 279-297, 2019, (Speculum Historiae Debreceniense, ISSN 2060-9213 ; 26) ISBN: 9789634901150

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (1)

9. **Kertész, T. F.:** Kállay Miklós dél-amerikai körútja 1956 nyarán.

Nyházi. Jósa András Múz. évkv. 59, 369-378, 2017. ISSN: 0547-0196.

Ismeretterjesztő, népszerűsítő cikkek (1)

10. **Kertész, T. F.:** Kállay Miklós dél-amerikai körútja 1956 nyarán.

Rubicon. 28 (5), 75-77, 2017. ISSN: 0865-6347.

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudománymetriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2023.07.25.

